EILAND ZONDER SCHADUW

JAN VAN MERSBERGEN

2025 Prometheus Amsterdam

Maar zijn moeder zei:
Die vloek moet mij dan maar treffen, mijn zoon.
Doe nu wat ik zeg en ga die bokjes voor me halen.
– Genesis 27:13

Drop the phone
Take the plane
And come back home again
– dEUS, *Morticiachair*

5 Tudor City Place

Op de vierde ochtend van mijn derde bezoek aan New York bel ik – lichtelijk in paniek – mijn vader, en krijg ik direct een verpleegkundige aan de lijn: Het gaat niet goed met je moeder.

Met mijn gezin sta ik voor een koffietentje naast het Tudor Hotel aan de oostkant van Manhattan, aan de 42ste straat – keurig overzichtelijk; straten die genummerd zijn. Gebouwen van rode baksteen, smalle boompjes, borden met daarop ONE WAY en DEAD END, een man in een korte broek op slippers die zijn hond laat pissen tegen een lantaarn, vaag de geur van bleekmiddel.

In dit decor hoor ik het haar zelf zeggen, kortademig en fluisterend zacht: *Dit gaat niet goed*.

De familie bestaat uit: mijn vriendin Anna (42); mijn oudste zoon Gies (19); mijn dochter Jenneke (Jenn, 15), mijn jongste zoon Niek (6); en voor de volledigheid de rugnummers van mijn vader (79) en mijn moeder (76).

Ik ben 51 jaar oud, het gaat niet goed met mijn moeder en opeens heb ik koude voeten. In mijn schoenen beweeg ik mijn tenen. Langs een parkje kijk ik alvast in de richting van de tweede Avenue, dan de derde en dan Lexington, zo had Google Maps me geleerd, de telefoon tegen mijn oor gedrukt in de hoop het omgevingsgeluid te dempen. Het tellen van de avenues maakt de paniek niet minder en de kou aan mijn zolen ook niet, alsof ik met blote voeten op een bevroren stoep sta.

Je moet echt hierheen komen, zegt de verpleegkundige die zich voorstelde als Karin. Ze had al eerder gebeld. Dat had ik die ochtend in het hotel gezien, een onbekend nummer met kengetal 076.

Ik wist niet direct uit welke plaats het telefoontje kwam, wel waar het telefoontje niet vandaan kwam, want: 072 is Alkmaar; 073 is Den Bosch; 074 is Hengelo; 075 is Zaanstad; 077 is Venlo; 078 is Dordrecht.

Maar 076? Ik kon er niet op komen, ik luisterde het voicemailbericht pas later af. Eerst moest ik die ochtend met mijn oudste zoon praten, met Gies.

Die jongen is totaal veranderd nu hij het Tudor heeft gezien en op een terrasstoel is gaan zitten. Gies, op het punt mij voorbij te groeien. Vanochtend was hij niet te genieten. *Omgedraaid als een blad aan een boom*, zoals zijn oma zou zeggen. Zijn blik opgewekt, zijn schouders hangen niet meer, zijn ogen glimmen.

Deze ochtend vroeg was hij onuitstaanbaar lamlendig. Hij moest voor het ontbijt geroepen worden, wilde eigenlijk zijn bed niet uit, reageerde minimaal op vragen. De oorzaak: hij dacht dat alles wat hij graag wilde doen in New York toch niet kon. Dat hij zich moest schikken in wat de anderen van het gezin verzonnen om te gaan doen. Dat maakte hem verveeld, en vervelend.

Eer ik erachter was wat die jongen in New York wilde doen was ik dat 076-nummer alweer vergeten.

Zijn zusje van vijftien is anders, die heeft het hart op de tong. Die roept enthousiast dat we naar Times Square gaan, dat we naar Starbucks gaan voor iced coffeeeee, dat we gaan shoppeeeeeh, naar het Smarties- en Legomuseum, het huis van Friends bekijkeeeeeh en natuurlijk in een gele taxi rijdeeeeeh.

Kleine Niek vindt de stad vooral heel indrukwekkend en vermoeiend. Hij laat zich op sleeptouw nemen, zoals kinderen van zes dat gewend zijn. Anderen bepalen voor hem. Zijn moeder en ik. Vooral de metro bleek hij mooi te vinden, dan kon hij op de oranje bankjes uitrusten van het vele lopen.

En de oudste? Die trok zich terug in zichzelf, omdat hij er geen vertrouwen in had dat zijn wens ingewilligd zou worden.

Het kan toch niet, mopperde hij in de hotellobby.

Maar wat wil je dan? vroeg ik. Je moet eerst duidelijk maken wat je wilt, dan kunnen we een plan maken.

Niks.

Als jij niks wilt, dan verzint een ander iets.

Jullie willen toch iets anders, zei hij. Die ouwe zooi bezichtigen voor dat stomme boek van je.

Daar schrok ik van, maar ergens had mijn zoon gelijk. Ik wilde vooral graven in de geschiedenis, daarom waren we de dag ervoor

naar een archief geweest, helemaal diep in Brooklyn, om verhalen op te duiken die ik misschien een plekje kon geven in een boek – mijn eerste boek, waar ik inmiddels al ruim twintig jaar aan werk – zolang Gies leefde eigenlijk al.

Jij moet ook zeggen wat je wilt doen of wat je wilt zien, zei ik, want als je zo blijft doen gaan we helemaal nergens naartoe. Ik ga geen zombie de stad door slepen.

Hij haalde zijn brede schouders op, dat deed hij automatisch als ik met hem praatte. Dreigen werkt niet, slijmen werkt niet. Alleen bekvechten en puzzelen brengt ons stapjes verder.

Na drie kwartier wist ik los te peuteren dat Gies het Tudor Hotel wilde zien.

Tudor? vroeg ik.

Ja, van Scarface.

Op zijn telefoon plopte een foto op van een sobere bakstenen gevel met een halfronde groene luifel ertegenaan met daarop: 5 TUDOR CITY PLACE. Daar is een scène uit Scarface opgenomen, zijn favoriete film. De afgelopen jaren zag hij Scarface zeker vijftien keer. Op Instagram beheert hij een account met quotes van Tony Montana dat tweehonderdveertigduizend volgers telt.

Daar gaan we heen, zei ik direct.

Op Google was de locatie snel gevonden, de route ook. We gingen meteen op pad. Gies vond het geweldig. Dat klaarde de lucht. Hij kende de plek van de film, liep daar nu zelf rond, vertaalde het filmdecor naar zijn eigen realiteit, en wat vooral mooi was: hij begreep mij weer iets beter.

Naast het Tudor Hotel zit een piepklein koffietentje waar je ook broodjes kunt krijgen, en allerlei gerechten. Ik kocht er koffie, cola en warme chocomel bij de eigenaar, die Mo bleek te heten en van Frans-Marokkaanse afkomst is, en op dit moment in de deuropening van zijn koffietentje staat. Direct knoopte ik een gesprek aan: Mijn oudste zoon wilde graag naar deze plek, vanwege Scarface.

Mo kwam achter de toonbank vandaan en loodste Gies mee het hoofdgebouw in, waar hij een winkeltje had met potjes jam, blikjes tomaten, koekjes, ijs en schoonmaakmiddel, een postkantoor met pakketservice, en een pinautomaat. Hij liet ons de statige hal zien, groette de portier, nam Gies mee een gang door, een hoek om naar

de voormalige bagageruimte aan de achterkant, en zei: Hier liep Al Pacino.

Gies genoot, en vertrouwde me toe: Nu begrijp ik waarom jij altijd overal met iedereen staat te ouwehoeren.

De lucht moet geklaard, anders blijft het stormen.

Nog voor Gies klaar was foto's en video's van het Tudor te maken luisterde ik de 076-voicemail af: U spreekt met Karin, verpleegkun-
10 dige van het Amphia Ziekenhuis in Breda. Ik bel u over uw moeder.

Dus ik belde mijn vaders mobiel, hier op het terras. De verpleegkundige nam op en vertelde me wat er gebeurd is en nu leun ik wezenloos op de rugleuning van een terrasstoel.

Anna merkt dat er iets is, ze komt bij me staan en vraagt: Iets met de bloemen?

Nee, schud ik kort. Geen werk.

De jeugd dartelt alweer het terras over. Mo kijkt toe. De stoep is hier breed. Ergens die richting uit moet de top van het Chrysler zijn, maar die kun je vanaf hier niet zien. Ik zie sowieso amper meer iets. Een vrouw met negen honden aan zeven riemen passeert het terras en eindelijk kijk ik er niet van op, iets waar ik de afgelopen dagen steeds mijn best voor deed – niet de ogen van een toerist, in Amsterdam bestaan ook hondenuitlaatservices. Ik bekijk die vrouw nu met de verbazing van mijn moeder.

Was twee niet genoeg?

Ik hoor de telefoonlijn kraken. Nul zes een zes zes vier... Ik probeer na te denken.

Al die cijfers zeggen niks. Tellen telt niet meer. Dat is de manier van denken van mijn vader. Info een plekje geven. Ik ben ook zo; ik orden, leg verbanden, trek conclusies. Maar wat er op dit moment over is: mijn moeder.

We vliegen morgenavond pas terug, zeg ik in de telefoon. Dan zijn we zaterdagochtend in Nederland.

Het gaat echt achteruit, zegt Karin. Waarmee ze eigenlijk zegt: Kom nu meteen hierheen.

Ik overleg, zeg ik. En ik laat het weten.

Als ze opgehangen heeft zeg ik tegen Anna: Ma is vanavond in elkaar gezakt. Ze ligt in het ziekenhuis.

Anna kijkt me aan met een blik van: wat gaan we doen?

Ik denk: borduren. Ik weet niet wat we moeten doen, maar ik weet precies waar ze zat. Ik zie het zo voor me. In haar stoel, met de kachel op de achtergrond, haar borduurwerk op schoot, in haar gekromde vingers een naald, en alles in huis op orde en rustig, want als dat niet zo was dan kon ze niet gaan zitten. Dat eerst, dan borduren.

Mijn moeder, door twee van haar drie kleinkinderen inmiddels voorbij gegroeid.

Alles blijft hetzelfde, want wat jullie groeien, dat krimp ik.

Ik heb er moeite mee haar in een ziekenhuisbed voor me te zien. Ze was nooit ziek.

Ze hebben geprobeerd haar te reanimeren, vertel ik Anna. Dat lukte niet. Ze hebben haar naar de ic in Breda gebracht.

Wat nu?

Zwijgend denken.

What's wrong?

Dat is de stem van de eigenaar van het koffietentje, die ook merkt dat er zorgen zijn. Ik zeg tegen Mo: Het gaat niet goed met mijn moeder.

Wacht, zegt hij, en hij stapt zijn zaak in, komt vliegensvlug terug en geeft me een visitekaartje. TUDOR CITY CAFÉ. Daarop zijn voornaam, een moeilijke achternaam, adres en telefoonnummer. Hij zegt: Laat me weten hoe het met je moeder gaat.

Zal ik doen.

Ik stop het kaartje in mijn broekzak.

Echt doen, zegt Mo met klem.

Ik knik overtuigend, en volgens mij kan hij aan me zien dat ik het type ben dat nog zal bellen ook.

Mensen die ja knikken en vervolgens nee doen, die staan uiteindelijk helemaal alleen.

Ik kijk naar Anna. Opeens is Nederland heel ver weg, opeens is de oceaan veel groter dan een vliegreis van zeven uur.

Eerst maar naar het hotel, stel ik voor.

Goed.

Anna roept de jeugd bij elkaar, we zeggen Mo gedag en gaan lopen. Ik heb geen idee of we überhaupt terug kunnen. Of we de vlucht kunnen omboeken. Ik hou niet van schuiven. En mocht dat allemaal kunnen, dan weet ik nog niet of ik een moment bij mijn moeder kan zijn.

We steken de 2de Avenue over, lopen achter de kinderen aan, onder een oude gietijzeren brug door waar PERSHING SQUARE PLAZA GRAND CENTRAL TERMINAL op staat.

Aan de andere kant: ik weet ook niet wat we hier vanmiddag en vanavond en morgen de hele dag nog moeten doen, ronddolen door deze immense stad, nu we weten dat mama misschien...

Ik wil terug, zeg ik vanuit het niets.

We komen bij de volgende avenue. Ik ken de volgorde, van oost naar west, tussen de eerste en de achtste: Lexington; Park; Vanderbilt; Madison.

De stad is veranderd. Er is geen hoogte meer, er is alleen de stoep met onze voetstappen. Mijn voeten zijn ijsklompen. Zo veel straten, zo veel minuten tot het hotel. Alle cijfertjes die houvast kunnen bieden zijn vervangen door de blik van mijn moeder.

Een tijdje naar die torens koekeloeren en je krijgt geheid een stijve nek.

Anna zegt: In het hotel kijken we wat er mogelijk is.

Het hotel ligt aan de 48ste straat, net voorbij de 8ste Avenue. Ongeveer een kwartier lopen. Cijfers, tijden. Met de metro is niet veel sneller, want de meeste lijnen lopen niet in de breedte van het eiland. Ik check mijn telefoon. Geen berichten, geen telefoontjes meer.

Ze ligt dus op de ic. Is ze aanspreekbaar? Dat heb ik Karin niet eens gevraagd. De verpleegkundige zei er uit zichzelf niks over, alleen dat ze achteruitgaat. Ze is er dus nog wel.

We moeten Times Square over, straks. Die schelverlichte drukte door, ook overdag. Opeens is de stad hels en druk.

Een mierenhoop.

Hoe moet ik dit de kinderen melden? Zij willen hier blijven. Natuurlijk willen ze hier blijven.

Laten we maar naar het hotel gaan, hoor ik Anna tegen de kinderen zeggen. Dan eten we daar wat. Goed?

Goed.

Ik wil mijn pas versnellen, maar het is mijn moeder die me tot rust maant.

Rennen hoeft niet, je kunt de tijd toch niet inhalen.

Zwijgend lopen we door de straten. Eindelijk als compleet gezin in New York. Ik wilde mijn tieners zo graag deze stad laten zien. De stad waar ik al naartoe wilde toen ik zo oud was als zij nu zijn. Naast

het dartbord in het kamertje van mijn jeugd hing een panoramafoto van de skyline van New York, met rechts de Brooklyn Bridge en in het midden de torens en ergens daar ver achter de grote weg waar mijn overgrootvader aan werkte, meer dan honderd jaar geleden.

Die brede straat heet Grand Concourse: gebouwd tussen 1894 en 1909; tussen de 138ste en de 205de straat; 8,4 kilometer lang; maar liefst 55 meter breed. Feiten, jaartallen, plaatsen, afmetingen, getallen.

Het feit dat een van mijn voorvaderen meewerkte aan de bouw van deze stad, vond ik moeilijker te plaatsen, maar het maakte wel van New York de plek waar ik naartoe moest. De stad die mede door Nederlanders was gebouwd.

Pa en ma kenden het verhaal: de opa van moederskant bouwde aan een weg. Zelf zei ma erover: *Hij tikte daar steentjes in het zand, net zoals hij dat hier deed.*

Een gegeven: mijn overgrootvader werkte in New York. Dat dreef me de oceaan over. En nu zitten we hier en is er iets met ma.

Stapje voor stapje ging ik steeds naar een iets grotere stad. Eerst fietste ik dagelijks naar de middelbare school in de vestingstad aan de andere kant van de rivier, in Zuid-Holland, waar mijn ouders alleen kwamen als versleten kleren vervangen moesten worden, in het warenhuis waar ze briefgeld in een magische capsule stopten die werd opgezogen door een glazen buis.

Toen ik hun vertelde dat ik in Amsterdam wilde gaan studeren, was dat voor mijn ouders al ver weg. *Ik zou niet weten wat ik daar zou moeten, maar doe je best daar.*

Eenmaal geworteld in onze hoofdstad, in die straten waar volgens mijn moeder altijd troep lag, plastic en stukken karton en flesjes, gebroken glas, en heel veel hondenkak, wilde ik weer weg, naar de meest iconische stad die je kon verzinnen:

New York.

Als mijn moeder die torens op tv zag kreeg ze het al benauwd. *Torens zo hoog dat ze aan de wolken krabben.*

Op mijn poster had ik de hoogtes van de torens geschreven, in meters: 381 Empire State Building; 319 Chrysler Building; 290 American International; 283 Bank of Manhattan; 279 Citycorp Center; 259 Rockefeller; 248 One Chase.

Inmiddels staan er tientallen gebouwen die veel hoger zijn, maar toen al benauwde die hoogte haar, en nu dringt het pas tot me door dat ze het altijd zo benauwd had de laatste jaren. Na een wandelingetje of als ze een trap opgelopen was, naar de slaapkamer. Naar zolder met de wasmand.

In New York is geen lucht, ze kreeg zelf geen lucht.

Nu we de 5de Avenue kruisen en even verderop langs het parkje lopen dat we deze dagen al drie keer eerder passeerden, waardoor deze plek ook een soort dorp wordt, merk ik boven dat groen opeens de lucht op. Wat die torens inderdaad doen is de hemel zo hoog maken dat het blauw niet meer bestaat.

Nooit zo bekeken, nooit zo begrepen, en toch was het mijn moeder die dat lang geleden al zei.

Waarom wilde ik naar deze stad? De voetsporen van mijn overgrootvader volgen was het niet, want gaan staan kijken naar een straat waar hij als stratenmaker op zijn knieën had gezeten maar die nu geasfalteerd was, leek me belachelijk.

Wat ik wel merk: deze eerste stappen terug naar ma brengen me ook terug in de tijd. Oude, haast vervaagde beelden worden weer helder.

In het vroege voorjaar van het jaar 2000 was ik voor het eerst in deze stad. Een andere tijd, een andere plek, de Twin Towers stonden er nog. Ik reisde met twee vrienden. Mijn toenmalige vriendin, de moeder van Gies en Jenn, bleef in Amsterdam.

Destijds logeerden we in het appartement van de neef van een van mijn vrienden, een Amerikaanse jongen met een Hollandse achternaam. Het was in Astoria, in Queens. Op onze eerste dag wandelden we vanaf dat huis in Queens helemaal naar de zuidpunt van Manhattan, naar Battery Park, vernoemd naar de batterij kanonnen die de Hollanders daar ooit opgesteld hadden. Constant hield ik de plattegrond uit de Rough Guide in mijn hand. Ik telde de straten.

Het wordt een lange terugreis, besef ik nu. Anne pakt mijn hand vast, om te zeggen: we zijn samen, we gaan samen terug.

Wat vooral tijd vraagt: de geschiedenis. Dat ontdekte ik tijdens diezelfde eerste wandeling over Manhattan. Op het zuidelijke stuk van het eiland liepen mijn vrienden en ik tegen opvallend veel over-

blijfselen van Nederlanders aan, die mijn vader later allemaal met van die hoge kleurrijke punaises markeerde op zijn plattegrond tegen de schrootjeswand: de plaquette met Nederlandse tekst bij Battery Park; het kasseienstraatje Coenties Alley; de vlaggenmast van Van den Eijnde; de Delfts blauwe deur in Marketfield Street; het trapgeveltje aan South William Street.

Ook zonder getallen sloeg ik het allemaal op in mijn hoofd, want opeens wist ik wat ik wilde maken: een boek over Nederlanders in New York.

Een jongeman met schrijfambities was ik, net geen dertig, en tijdens die eerste trip naar New York hielp een klemmende voordeur me aan de bouwstenen voor het eerste verhaal.

Op de tweede ochtend had ik koffie en broodjes gehaald bij de deli verderop aan de 21ste straat in Astoria, Queens – ook dat werd een punaise in de plattegrond van pa. De plaats was duidelijk, de naam van die plek gaf hij een cijfer dat hij noteerde in een ringband, met daarachter meer info, de kleur van de punaise gaf de periode aan, in dit geval donkerrood voor onze tijd, de eenentwintigste eeuw. Het cijfermatige mozaïek van New York.

Tureluurs word je ervan.

Net als bij onze aankomst weigerde het slot. Uit de naastgelegen grauwe voordeur stapte juist een vrouw die me een tip gaf: Tegelijk de deur naar je toetrekken en hem iets oplichten, stevig trekken en optillen. Dat wist ze omdat ze de plantjes water gaf en de kachel in de gaten hield als de neef in het buitenland zat. Ze noemde de neef: The Camera Guy.

Het lukte me het slot open te krijgen. De vrouw vroeg of wij ook uit Holland kwamen.

Ook? vroeg ik.

En de vrouw zei: Hierboven woont een goede vriendin van me, waar ik voor zorg, en haar roots liggen ook in Holland.

Mijn naam begint ook met Van, zei ik. Net als de neef.

The Dutch Vans, zei de vrouw. Het klonk als een obscuur beatbandje uit de jaren zestig.

We lachten kort om die naam. Ik zei: Mijn twee vrienden boven zijn helaas net zo muzikaal als de cameraman.

Maak je ook films?

Nee, zei ik. Ik wil een boek schrijven.

Dat waren precies mijn woorden. Ik schrok er zelf van. Naast mijn moeder had ik nog nooit aan iemand mijn schrijfambities laten blijken, zelfs mijn reisgenoten niet. Ook mijn vader niet, die het liever dichter bij huis zocht en zich bij een verhaal over New York zou verliezen in de informatie, in de onmetelijke hoeveelheid plaatsnamen, personages, de tijd en de verbanden daartussen – ik lijk op hem.

De vrouw zei: Een schrijver! Dan moet ik je naam onthouden, dan ga ik je boek lezen.

Het boek is er nog niet.

Maar je naam wel.

En ik zei: Marius Groenenberg.

Ik schrok er zelf van. In mijn paspoort stond iets heel anders. Nu ik over het schrijven van een boek sprak, gebruikte ik als vanzelf mijn doopnaam en de achternaam van mijn moeder.

Is dat jouw schrijversnaam, of hoe noemen ze dat deftig? Een pseudo-nogwat.

En waarover wil je schrijven? vroeg de vrouw.

Ik zei: New York.

Er ontspon zich een kort gesprek met deze vrouw, waarvan ik later ontdekte dat ze Rose heette, en dat gesprek gaf me een enorme duw in de richting van de verhalen die ik zocht.

Rose vroeg: Over de hele stad?

Dat leek mij een beetje veel en ik dacht terug aan de overblijfselen van de Hollanders die ik een dag eerder tegen was gekomen, dus ik zei: Alleen over Nederlanders in deze stad.

Zoals mijn vriendin en haar buurman?

Net zoals mijn vader soms kan doen als hem iets gevraagd wordt wachtte ik even. Nederlanders die vroeger hier waren, daar dacht ik aan, maar inderdaad ook aan de Nederlanders die er nu zijn. Dat zei ik: Nederlanders in New York, vroeger en nu.

Jullie Nederlanders hebben allemaal een specifiek verhaal, zei Rose.

Hoezo?

Rose ging iets dichter bij me staan en zei: Ik ken natuurlijk alleen het verhaal van mijn vriendin, en zij maakt momenteel een moeilijke periode door, maar er zijn meer verhalen. Ze fluisterde nu bijna.

Als je die verhalen wilt ontdekken, over Nederlanders in New York, dan moet je naar The Wyckoff House. Het zit in Brooklyn. Daar verzamelen ze die verhalen.

Van vroeger, als een museum?

Ze knikte, en zei: Ook hedendaagse verhalen. Het verhaal van mijn vriendin ligt er ook. Na wat ze heeft meegemaakt is dat wat haar het beste geholpen heeft: haar verhaal delen in The Wyckoff.

Ze sprak de naam heel duidelijk uit. Het klonk als why coff, als coffee. Waarom coffee?

Daarom koffie!

Zij en mijn vader dronken altijd en overal koffie. Als ze met vakantie in Drenthe waren geweest vertelde pa uitgebreid dat ze eerst in Tiel koffie op hadden en later nog in Doesburg en bij aankomst was het weer tijd voor koffie in restaurants als de Rustende Jager of het Koetshuis of de Lindenhof, of gewoon in het huisje. Ze namen zelf filters mee, en een houdertje.

Bij die voordeur in Astoria viel me ook iets op aan de toon van Rose, een bepaalde behoedzaamheid. Misschien omdat we onder het raam van haar vriendin stonden en het voelde als roddelen. Misschien omdat ze het had over hulp. Beroepsgeheim.

Ik vroeg: Was het voor je vriendin een soort therapie?

Zo kun je het zeggen, zei Rose. Ze kon haar verhaal daar kwijt. Ze kon het delen.

En dat heeft geholpen?

Ja, en vooral omdat ze het in vertrouwen kon vertellen. Dat is een voorwaarde. Ze moest haar verhaal kwijt, dat was zeker. Ze vertelde het voor zichzelf, niet aan iemand. Een verhaal heeft effect op degene die het hoort, en dat mag het verhaal op zich niet veranderen. Dat lukte haar bij The Wyckoff.

Je klinkt als iemand die daar veel over na heeft gedacht.

En Rose zei: Ik ben gewoon een vriendin.

Daar stopte het gesprek. De bekers koffie in mijn papieren tasje koelden af, iedereen in deze stad heeft haast – zoals mijn gezin van vijf inmiddels door de 46ste straat marcheert in een tempo dat niet verraadt dat we toeristen zijn, dat zelfs bijzonder goed aansluit bij de dynamiek van deze stad. Anna heeft ons zoontje aan de hand genomen. Nog een paar blokken, stelt ze hem gerust. Kom.

Rose zei dat ze ervandoor moest, en vlak voor ze daadwerkelijk wegliep zei ze: Vraag bij The Wyckoff naar Kate Adams, Astoria.

Kate Adams, Astoria, herhaalde ik.

Die naam ben ik nooit meer vergeten. Op die koude maartse ochtend van het jaar 2000, voor dat oude huis in Astoria, had ik een helder idee. Ik kon de Grand Concourse bezichtigen, hoog in The Bronx, maar zou daar niet de stenen vinden die mijn overgrootvader in de hand had gehad. Beter kon ik het spoor volgen van een Nederlandse nazaat die nu nog steeds in New York woonde.

Dat heb ik gedaan. Behoedzaam stapte ik het trappenhuis in en halverwege de steile trap wist ik dat er één plek in New York was waar ik in de resterende zes dagen mijn vrienden met zekerheid naartoe zou slepen: The Wyckoff.

Die plek bracht me bij het verhaal van Kate Adams: zeventien gelinieerde bladzijden uit een schrift, volgeschreven met blauwe balpen. Na de laatste regels is een blaadje van een plant geplakt, met doorzichtig tape. Daarbij staat: VAN DE BONSAI.

De eerste aanval

2002, iets later die middag

Het licht is scherp, de gevel ligt in de schaduw, de ruit is groot en moet nodig gewassen worden. Het is warm, de lucht boven de motorkap van een auto trilt. Kate Adams steekt de straat over. Eerst ziet Kate zichzelf in de spiegelende etalageruit, dan een kleur: helder groen. De kleur van een park, van bossen in het noorden, van het Amazonegebied uit de lucht, van een ongerepte heuvel in Japan.

Die hele route terug naar huis heeft ze amper op durven kijken, heeft ze de geluiden van het verkeer genegeerd, maar om een of andere reden draait haar blik bij deze etalageruit opzij, naar die kleur, en tussen de rommelige mix van glaswerk, een stapel tijdschriften met vergeelde covers, een oud kermispaard, een schrijftafeltje met bijpassend oud stoeltje, een paar bonte boa's, een stapel cd's van zeer diverse artiesten en een driewieler, ziet ze een opvallend en stevig klein boompje staan, in een ronde plantenbak die wel iets weg heeft van een schaal, alleen iets dieper.

Het is een bonsaiboompje.

In alle drukte van de etalage, en van deze straat in Astoria, ademt het boompje rust.

Kate wrijft in haar ogen, die pijn doen. Ook haar benen doen pijn, haar spieren. Haar verfomfaaide gezicht in de spiegelende ruit. Liefst loopt ze door, maar er is iets aan het boompje wat haar aandacht trekt. Niet alleen de kleur, die in deze etalage en eigenlijk in deze complete straat, in deze complete wijk, afsteekt, ook de vorm intrigeert haar meteen. Er zit een kronkel in de boom.

De andere spullen zijn er niet meer, alleen de boom. Hij is ongeveer zo hoog als een A4'tje, en even breed, als een bolletje. Het blad is scherp, pinnig, bestaat uit naalden, en toch vormt het een aaibaar ballonnetje, boven de pot.

Ze loopt naar de ingang van de winkel. Even verwacht ze dat de deur gesloten is. Er brandt heel vaag licht achter een paar schappen en er hangt geen bordje met daarop OPEN. Niets duidt erop dat hier handelgedreven wordt, toch duwt ze de deur vrij gemakkelijk open. Ze gaat de winkel binnen. Op een andere dag had ze misschien hallo geroepen, dat doet ze nu niet.

Over een gordijntje dat op ongeveer anderhalve meter hoogte
20 de etalage afschermt van de winkel kijkt Kate naar het boompje, dat kleiner lijkt te worden maar niet minder levendig. Tussen al die oude muffe spullen ademt het boompje.

Van achteruit de winkel klinkt een stem: Ik kom eraan. Het is een vrouwenstem. Dat doet haar traag uitademen.

Het is een vrouw, denkt ze. Goddank.

Kate zegt nog steeds niet. Haar keel is droog, haar stembanden lijken vast te zitten. Als de vrouw weer iets zegt en er het geluid klinkt van een waterkoker, draait Kate zich naar de slecht verlichte winkelruimte en komt de vrouw bij een kast staan, op flinke afstand van haar.

U zocht?

Kate weet niet wat ze zocht, en ze kan nog steeds niets zeggen. Ze wijst alleen naar de etalage, naar het gesloten gordijntje dat aan de bovenkant van de opstaande rand geniet is.

Wonderlijk genoeg weet de vrouw van de winkel precies wat ze bedoelt: De boom.

Kate knikt.

Dat dacht ik al, zegt de vrouw. Als hier mensen binnenkomen, dan is het voor de boom. Die is al oud, hij staat hier al jaren. Niemand koopt hem, en toch komen er mensen voor de boom hier binnen, dus ik laat hem daar maar staan. De meeste mensen kopen iets anders, of niks.

Waarom?

Kates stem is heel zacht, maar wel hoorbaar, en vanbinnen voelt ze zich opgelucht dat ze nog iets kan zeggen.

De boom heeft een prijs, zegt de vrouw. Hij komt uit Japan. Hij is zeker honderd jaar oud. Het is levende antiek. Hij gaat nog heel lang mee, langer dan mensen leven. De boom is al het leven bij elkaar, in een kleine samengebundelde stam. Hij heeft veel meegemaakt, en hij gaat nog veel meemaken.

Kate heeft zich weer naar de etalage gedraaid. De naalden en de stam en de pot zijn zo kalm, zo ondoorgrondelijk, zo vredig.

De kweker heeft er jaren over gedaan om hem in deze vorm te krijgen. Het was een stekje. Met ijzerdraad en veel geduld is deze boom zo gegroeid. En met een snoeimes natuurlijk.

De kronkel in de stam heeft de vorm van een letter die in het alfabet nog niet voorkomt, denkt ze. Geen S. Geen G of C. Het is een letter die we nog niet kennen en toch ouder is dan onze letters bij elkaar.

Ik neem hem mee, zegt ze.

De vrouw zegt niets meer. Kate verwacht dat ze met allerlei bezwaren komt, dat doet de vrouw niet. Ze loopt langs Kate naar de etalage, schuift het gordijntje open, pakt de pot en houdt hem in haar handen. De bonsaiboom lijkt heel licht.

U heeft nog niet gevraagd wat-ie kost, zegt de vrouw. Ze lijkt op het punt te staan de boom weer terug te zetten.

Kate zegt: Ik neem hem mee.

De vrouw moet moeite doen haar reactie te verbergen. Ze zegt niets, loopt met de boom in haar handen naar de tafel die aan de andere kant van de winkelruimte dienstdoet als toonbank. Daar zet ze de boom op. Er is geen kassa, alleen een geldkistje waar naast een paar briefjes en wat muntgeld een pinapparaat in zit. De vrouw moet een kabel in het apparaat pluggen, zoekt onder de tafel naar een stopcontact en maakt op een of andere manier verbinding, allemaal handelingen die Kate amper volgt, tot de vrouw het bedrag noemt: Zevenhonderdvijfenvijftig dollar, please.

Kate heeft haar bankpas al in haar hand. Ze houdt hem even omhoog, dan hoeft ze niks meer te zeggen, en even later loopt ze met de miniatuurboom in de pot verder door Astoria, op weg naar huis.

2013, op de ochtend van Theodores tiende verjaardag

Die vrijdag heeft Theodore moeite met de sleutel. Het is alsof er in het slot iets blokkeert want de sleutel, die hij aan een koord om zijn smalle hals heeft hangen, krijgt hij niet helemaal in het slot, en

draaien wil hij al helemaal niet. Stevig doorduwen, herinnert hij zich de instructies. En de klink iets optillen. Dat laatste is het, want als hij de zware klink vastpakt en iets omhoog beweegt schuift de sleutel net een tikje verder en kan hij hem omdraaien, twee keer linksom. Hij stapt de hal in, laat de deur achter zich dichtvallen en controleert nog even of de deur goed gesloten is, achter hem.

In de hal een kleine balie met daarop een halfrond gezaagd blad dat groen geschilderd is, lichtgroen, een zachte kleur die ook op de lambrisering zit. Een bakje met papieren, een beker waar pennen in staan, een flesje water. De vloer blinkt.

De deur naar de kleedkamer staat open. Theodore zet zijn tas net om de hoek, op zijn vaste plek op een bank, hij schopt zijn gympies uit, trekt zijn spijkerbroek uit en zijn shirt, en haalt de outfit waarin hij traint uit zijn tas. De stof voelt stug, maar toch ook licht. Vaak gewassen, verkleurd, een blauw pak. Hij schiet in de mouwen, knoopt de katoenen riem om zijn middel.

Terug in de hal stapt hij langs het bankje dat uitzicht biedt op de opvallend lege ruimte die de sportschool is, de dojo. Weer dat lichtgroen, op de mattenvloer, een iets lichtere tint op de onderste meter van de muren, daarboven een zacht wit met ergens toch ook dat groen, bijna mint. Er hangen geen stootzakken, geen toestellen, alles is lucht, niets geeft schaduw.

Theodores voeten op de mat. Het bekende gevoel, eerst koud, toch ook zacht, alsof de vloer net zo veert als zijn benen. In cadans. Hij gaat zitten, precies in het midden, met zijn rug naar het bankje, in de stille ruimte, zijn knieën van zijn lichaam af, zijn voeten onder zijn bovenbenen, zijn handen ineengevouwen.

Aan de muur tegenover hem hangen twee ingelijste posters met daarop Japanse tekens waarvan hij de betekenis kent.

Op de linker:

IN KARATE IS ER GEEN EERSTE AANVAL.

Op de rechter:

RESPECTEER JE FAMILIE, JE OUDERS,
OM EEN STERK HART TE HEBBEN.